

॥ अ ॥ रे धादटा, किती वेळा गणितात त्याच त्याच चुका करशील? डोक्यात दाड भरलेले की काय? एवढा बथंडापणा आजवर पाहिले नव्हता मी. प्रकाशचे बाबा गणित शिकवताना नेहमीप्रमाणे प्रकाशवर उखडले आणि गणित सोडवताना प्रकाशच्या आणखीनच चुका व्हायला लागल्या.

रागाच्या भरात, शिस्त लावताना, ओरडताना बहुतेक सर्वच पालक आपल्या मुलांना विविध दूषण, विशेषण देत असतात. 'मूर्ख, नालायक, बावळट, धादट, खोटारडा, लबाड' विशेषणांची यादी लोबलचक आणि प्रसंगी अतिशय हीन व अपमानास्पद असते. यातून आपल्या रागाला तर वाद मिळते, पण आपण कधी विचार करतो, याचा आपल्या मुलांवर काय परिणाम होत असेल?

आपले मूल वयानं मोठं होत असताना, वेगानं त्याचं व्यक्तिमत्त्वही आकार घेत असतं. मुलांच्या मनात स्वतःविषयी एक प्रतिमा तयार होत असते. 'आपण स्वतः एक व्यक्ती म्हणून कसे आहोत' याबद्दलच्या त्यांच्या मनातल्या प्रतिपेलाच 'स्व' प्रतिमा (शिश्रू-लेपलशा) असं म्हणतात. मुलांची 'स्व' प्रतिमा हा त्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासातला एक अत्यंत महत्त्वाचा आणि पायाभूत घटक असतो.

पण जन्मतःच काही मुलांच्या मनात ही प्रतिमा तयार नसते. साधारणतः वर्ष-दोड वर्षांच्या वयानंतर 'आपण एक वेगळी व्यक्ती आहोत, इतरपेक्षा वेगळं असं आपलं स्वतंत्र अस्तित्व आहे,' हे मुलांना जाणवू लागतं. 'माझ्या छकल्याचं नाक कुठलं? मनूने डोळे कुठेत?' म्हणून आपण बाळाला शिकवत असताना त्याला आपलं

मुलांची 'स्व-प्रतिमा'

वेगळं नाव, वेगळं शरीर याची ओळख पटते. या गोष्टीही मुलांच्या स्वप्रतिमेचा एक भागच असतात. आपण जूस वागतो त्यावरून चांगली किंवा वाईट प्रतिक्रिया आपल्याला इतरांकडून मिळते, असा कार्यकारण भावही हळूहळू लहानपणी मुलांना कळायला लागतो. आपण मस्ती केली, पाणी सांडवलं, मातीत हात घातला की आई रगावते- आपल्याला 'वेडा मुलगा' म्हणते; पण आईचं ऐकलं, पटकन घास घेतला की खूप होऊन 'राहणं माझं बाळ ते' म्हणून आई जवळ घेते, हे बाळाला

लागतं. लहानपणी मुलांना 'आपण एक व्यक्ती म्हणून कसे आहोत' याची काहीच कल्पना नसते. आईवडील, घरातल्या वा बाहेरच्या इतर महत्त्वाच्या व्यक्ती उदा. शाळेतले शिक्षक इ. आपल्याला कसे वागवतात, काय म्हणतात, यावरूनच मुलांची स्वप्रतिमा तयार होत असते. मुलांना त्यांची सक्षम तर्कशुद्ध अशी विचारसरणी या वयात नसल्यानं मुलांची स्वप्रतिमा मोठ्या प्रमाणावर त्यांचे आईवडील व इतर व्यक्तींच्या अभिप्रायावर अवलंबून असते.

पालकांमध्ये मात्र याविषयी फारशी जागरूकता नसते.

बऱ्याच वेळा पालक लहानपणापासूनच मुलांविषयी अति-कोटिकोर दृष्टिकोन ठेवतात. मुलांनी सुधारवं(?) अधिक चांगलं वागावं म्हणून सतत मुलांना चुका दाखवतात, त्यांना 'मूर्ख, बावळट' अशी संबोधनं

स्वरूपनं दिलावतात, टीका करतात. पालकांच्या या अभिप्रायावर मुलांचा विश्वास बसतो. 'आपण बावळट आहोत आणि आपण कुठलीच गोष्ट चांगली किंवा बिनचूक करू शकणार नाही' अशी त्यांची ठाम समजूत होते.

त्यामुळे त्यांचा समाजा आत्मविश्वासच खचतो. पालकांच्या अशा सततच्या दूषणांनी मुलांच्या मनात स्वतःबद्दलची एक हीन, दुबळी प्रतिमा तयार होते.

त्यामुळे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा पायाच डळमळीत होतो. अशी मुलं कुठलीही जबाबदारी घ्यायला, कुठलंही काम करायला घाबरायला लागतात. अध्यास चांगला असूनही वर्गात उत्तर द्यायचं टाळतात. परीक्षेची त्यांना भीती वाटते. कुठल्याही स्पर्धात भाग घ्यायला तर ती अजिबात तयार नसतात. 'आपली क्षमता नसताना कशाला स्वतःच हसं करून घ्या' या भावनेनं प्रत्येक क्षेत्रात मागेमागेच राहणं ती पसंत करतात. एकंदरच कमकुवत स्वप्रतिमा, ही मुलांचा व्यक्तिमत्त्वविकास,

निरामय पालकत्व

याउलट लहानपणापासूनच मुलांना पालकांकडून माया, आदर, प्रेम मिळालं, तर 'आपण प्रेम करण्याजोगे आहोत' ही विश्वास त्यांच्या मनात जागतूत होतो. पालकांचं प्रोत्साहन, पाठिंबा यामुळे आपल्यातल्या चांगल्या क्षमता, चांगले गुण ओळखायला आणि त्यामुळे मुलांच्या मनात एक चांगली स्वप्रतिमा तयार व्हायला मोठीच मदत होते; मुलांचा आत्मविश्वास वाढतो.

नवनवीन क्षेत्रात, स्पर्धात्मक कार्यक्रमांत भाग घ्यायला ही मुलं उत्सुक असतात. आणि त्यांचा स्वतःच विश्वास असल्यामुळे, अपयशानं नाउमेद न होता ती पुन्हा प्रयत्न करायला तयार असतात. या मुलांची चांगली 'स्वप्रतिमा' त्यांना उत्तम ध्येय, त्यासाठी लागणारे प्रयत्न करण्याची जिद्द व चिकाटी देते आणि परिणामी त्यांच्या उज्वळ

भविष्यासाठी कारणीभूत ठरते. म्हणूनच पालकांनी लहानपणापासूनच अधिक जागरूकतेनं मुलांच्या व्यक्तिमत्त्वविकासाकडे लक्ष पुरवणं आवश्यक ठरतं. एक व्यक्ती म्हणून मुलाला प्रेमानं, आदरानं वागवणं; त्याला पाठिंबा, प्रोत्साहन देऊन त्याच्या क्षमता फुलवणं, त्याला एक चांगली स्वप्रतिमा जोपासण्यास मदत करणं; ही मुलांच्या व्यक्तिमत्त्वविकासासाठी अतिशय महत्त्वाची गज आहे.

- डॉ. मीनल सोहनी
होमिओपॅथिक तज्ज्ञ व समुपदेशक

त्यांची क्षमता, ध्येय, त्याचं भवितव्य या समाज्यासाठीच मार्ग ठरते.